

Landsbygdsnytt

De satsar på äppelodling
Spannmål istället för ris
Regionala skogsprogram
Årets ängsbrukare

Nya samarbetsformer stärker landsbygden

Tre orter i Dalarna har testat en ny modell för att utveckla kommersiell service på landsbygden. BID som står för Business Improvement District är en internationell beprövad platsutvecklingsmodell som för första gången testas på landsbygden.

Grängesberg, Sollerön och Svärdsjö har under 18 månader arbetat intensivt med att genomföra BID-modellens 7 steg och kan nu presentera sina slutresultat: affärsplaner för kommersiell service på landsbygden.

BID-MODELLEN

Modellen går ut på att stärka sam-

verkan mellan privata, offentliga och ideella aktörer. Arbetet sker inom ett avgränsat geografiskt område och samordnas av en BID-manager som aktiverar aktörerna på orten och i kommunen. Tillsammans arbetar aktörerna fram en nulägesanalys, affärsplan, handlingsplan och samverkansorganisation för att planera och genomföra nödvändiga insatser tillsammans. Arbetet coachas av Svenska Stadskärnor som har stor erfarenhet av tre-parts samverkan och platsutveckling.

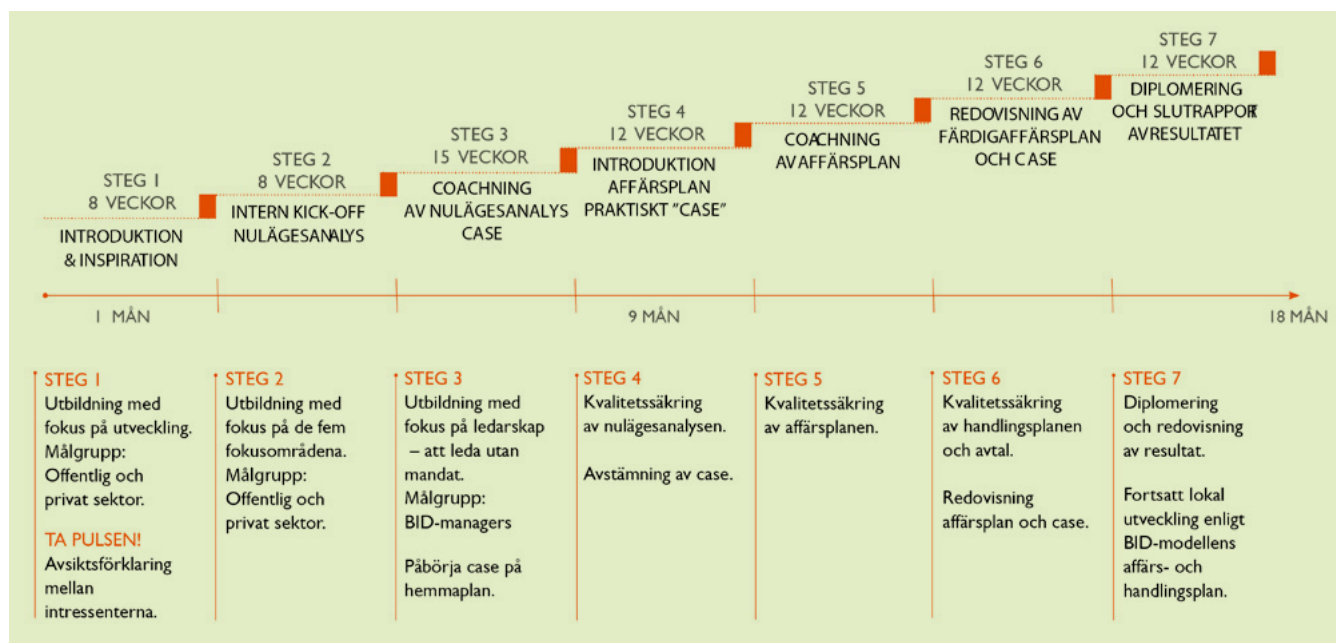
RESULTAT

BID-modellen har visat sig fungera för att utveckla kommersiell service på landsbygden. Precis som i städerna, där modellen vanligtvis används har arbetet på orten blivit mer strukturerat, fler aktörer har valt att engagera sig i det lokala utvecklingsarbetet och samplanering har lett till samfinansiering av olika insatser.

Deltagande orter har upplevt att tillit och samverkan med kommunen, näringsliv och fastighetsägare har stärkts. Något som är helt avgörande för att långsiktigt kunna driva utvecklingsarbete och säkra den kommersiella servicen.

Att förbättra utbud, gestaltning och förvaltning av platser och den offentliga miljön har identifierats som viktigast för att stärka den kommersiella servicen och för att hantera effekter av en minskade befolkning och nya e-handelsbaserade köpmönster. Nya koncept har tagits fram för att nyttja besöksnäringen, till att öka köpkraften och göra ortens dagligvarubutik till den naturliga mötesplatsen för boende och besökare.

Efter att ha genomfört BID-processen finns idag på samtliga tre orter samverkansorganisationer där kommuner och näringsliv finns representerade. I några av orterna har helt nya organisationer bildats, i andra har befintliga organisa-

BID-modellen genomförs i 7 steg och med professionell coaching.

Redaktion:

Berit Löfgren, Maria Krantz, Jenny Larsson, Håkan Mowitz, Jenny Bransell, Anders Johansson, Simon Viklund, Maja Widell, Joakim Hellgren, Kristin Larsson, Anna Hernell, Irené Svedjelöv

Ansvarig utgivare: Mats Hindström

Layout: Dolling Tahko Tryck: Lenanders Grafiska AB Upplaga: 5 000 ex

Adressändringar och prenumerationer:

Gisela Kayal, gisela.kayal@lansstyrelsen.se, 010-225 02 48

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

tioner kompletterats med representanter från företag och offentlig sektor.

BID-metodens styrka är att det inte bara kartlägger, analyserar och tar fram handlingsplaner utan också skapar verkstad på orten. Modellens tydliga arbetsstruktur och kompetensutveckling samt att metoden brutit gamla strukturer har nämnts som förklaring för det stora engagemanget processen har skapat på

orterna.

Arbetet har genomförts inom projektet Service BID – Levande orter med smarta servicelösningar. Projektet ägs av Region Dalarna och genomfördes i samarbete med Länsstyrelsen i Dalarnas län och med stöd från Tillväxtverket och deltagande kommuner under år 2020-2021.

Lyssna på korta intervjuer med BID-manager genom att gå in på

www.regiondalarna.se och sök på ”service bid levande orter”.

Erfarenheter från Sollerön finns att lyssna på www.sverigesradio.se sök på ”att lyfta sin bygd”.

Dalarna
Jakob Ebner
Jakob.ebner@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 03 72

Spannmål istället för ris

Kostcheferna i Dalarna har visat stort intresse för att byta ut det importerade riset mot spannmålsprodukter som matvete, matkorn eller havreris, och då helst från de lokala producenterna.

Ett förslag som för med sig flera fördelar. Bland annat plats för större kreativitet i köken, produkter med högre näringsvärdet som hamnar på tallrikarna i de offentliga köken, ett minskat klimatavtryck samt möjligheten att i högre grad bidra i det lokala näringslivet. Tittar vi lite närmare på just klimatavtrycket så genererar ett kilo svenskt matvete 75 procent mindre CO2 ekvivalenter jämfört med ett kilo importerat ris.

-Varför ska vi importera från andra sidan jordklotet när vi har så bra produkter själva?

-Tänk så mycket roligare det blir att tillaga dessa produkter när man vet att de kommer från lokala bönder eller i annat fall åtminstone är svenska alternativ som erbjuder nya möjligheter att utveckla menyernas innehåll.

Det är några av rösterna som hörs när kockarna pratar om dessa livsmedel i köken. Det finns ett stort sug efter lokala produkter just nu från kommunerna, politikerna, kostenheterna och föräldrar/anhöriga.

Anders Frodig, projektledare för Offentlig Gastronomi Dalarna, berättar att när han hade möte med några kostchefer framfördes önskemålet om lokalproducerade spannmålsprodukter. De såg möjligheter att servera alternativa råvaror istället för ris. Anders som även sitter med i arbetsgruppen för Dalarnas Livsmedelsstrategi tog med sig förslaget dit. Efter en kort kartläggning kom de

Matkorn med rostade rotsaker.

fram till att det idag inte finns någon kvarn i Dalarna som kan framställa spannmål med den värmebehandling som behövs för att sänka tillagningstiden. Men via David Levrén på Dalarnas Science Park kom de i kontakt med Salta kvarn som visade sig ha möjlighet att ta fram de produkter som kommunerna eftersöker. Dock inte med lokalt odlad just nu, men förhoppningen är att kunna få till det i framtiden om utfallet i köken blir gott.

-Tre testkök i Avesta, Borlänge och Rättvik har fått ut ett antal av de framtagna produkterna som ska testas under hösten mot elever och vuxna, berättar Anders Frodig.

Faller detta ut väl så kommer vi att utöka testerna till flera kommuner under senhösten. Därefter blir det utvärdering med intervjuer av gäster, pedagoger och kostpersonal. Efter det tas dialogen med kostcheferna om att öka andelen spannmålsprodukter i de offentliga köken i Dalarna. Anders berättar vidare om en kurs som de jobbat med i projektet Salladsbuffé och värdskap.

-Där tar vi upp problemet med att det används så mycket ovan mark grönsaker, som vi importerar stora delar av året, till exempel gurka, sallad och tomat. Samtidigt som vi har tillgång till

så mycket svenska rotfrukter nästan hela året. De flesta kan man ju inte bara rårika utan även ugnsbaka, rosta och lägga in. Här kommer också spannmålsprodukterna in, tänk att få göra och servera en god sallad av havreris och rostade rotfrukter eller ugnsbakade rödbetor med matkorn på salladsbuffén i skolan.

OFFENTLIG GASTRONOMI DALARNA

Offentlig Gastronomi Dalarna är ett projekt som ingår i Dalarnas Livsmedelsstrategi och som syftar till att skapa samverkan, öka kompetensen och få ett helhetstänk kring maten och måltiden inom länets offentliga gastronomi. Projektet har också som mål att skapa förutsättningar till kreativitet och arbetsglädje i länets alla offentliga kök. Projektet erbjuder inspiration och utbildningar för kostenheterna i Dalarna i Livsmedelsstrategins anda.

Offentlig Gastronomi Dalarna ingår i arbetsgruppen för Dalarnas livsmedelsstrategi tillsammans med representanter från Länsstyrelsen Dalarna, Lantbrukarnas Riksförbund och Dalarnas Science Park.

Projektledare Offentlig Gastronomi Dalarna
Anders Frodig
anders.frodig@rattvik.se
Telefon 0248-707 11

Foto: Anders Frodig

Regionala skogsprogram

I Gävleborg och Dalarna har arbetet med skogsprogrammen pågått sedan 2018. De regionala skogsprogrammen beslutades och lanserades under 2021. Nu går arbetet in i en ny fas, där vi går från ord till handling.

SKOGEN OCH SKOGSINDUSTRIEN

Våra län har liknande naturgeografiska förutsättningar, men extremerna skiljer sig åt. Från Färnebofjärdens säregna

natur med många sydligt präglade arter, till norra Dalarnas fjällområden. Skogarna i våra län bär på en likartad historia, där skogen historiskt sett har varit av stor betydelse för människorna. Skogen nyttjades under en lång tid för fäbodbruk, och skogsfinnar bosatte sig i glesbebyggda skogsmarker. Under 1800-talets senare hälft slog sågverksindustrin igenom på allvar, vilket har haft stor påverkan på de skogar vi har idag.

Både Gävleborg och Dalarna hyser större skogliga industrier, både sågverk och massabruk, samt en rad små till medelstora förädlingsindustrier som är mer eller mindre nischade. Industristrukturen sträcker sig över länsgränserna. Det

sker ett ständigt utbyte av skoglig råvara och färdiga skogsprodukter mellan länen och nationellt, men det är framförallt ett internationellt exportflöde som skapar jobb och tillväxt i våra län.

SAMVERKAN

Möjligheterna till samverkan är stora mellan våra län inom ett flertal områden, medan vissa områden är unika för respektive län, exempelvis rennärningen i Dalarna. I närtid finns det förhoppningar om att kunna samordna länens kompetensutveckling inför de förändringar som förväntas inom klimat och politik. Det finns också möjlighet till samverkan inom Skogsstyrelsens region Mitt. Det har visat sig att

Foto: Martin Persson

jämställdhet är en fråga som flera län vill jobba aktivt med och möjligheter finns att samordna detta.

-Vi ser fram emot att börja genomföra konkreta åtgärder för att stärka alla de värden som skogarna i våra län bidrar till, säger projektledarna i Dalarna och Gävleborg.

GÄVLEBORGS SKOGSPROGRAM

I april 2021 beslutades Gävleborgs skogsprogram av Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen samt politiskt i regionfullmäktige. Därefter inleddes arbetet med att lansera programmet regionalt och aktivera de aktörer som deltagit i processen tidigare.

Skogsprogrammet innehåller 18 prioriterade områden som aktörer i länet gemensamt bör fokusera på. Områdena är indelade i fyra kategorier:

- Bryta strukturer
- Mångbruk i skogen
- Hållbarhet i skogen
- Omställning, konkurrenskraft och kompetens

Under programskapandets gång belystes att det finns ett stort behov av att bryta de strukturer som finns i branschen, samt att det finns en stor potential i de skogliga värden som inte omfattar traditionellt skogsbruk. Nu pågår arbetet med att forma en handlingsplan med konkreta aktiviteter. För att lyckas med detta är det viktigt att engagera de aktörer som deltog i det inledande arbetet, men det kommer också vara viktigt att fånga upp nya aktörer som kan och vill bidra till ett lyckat genomförande.

MITTIAMÄSSAN HÖSTEN 2021

Under Mitiämässan i Ljusdal lanserades Gävleborgs skogsprogram för en bredare publik och nya kontakter knöts. Det visade sig att det regionala skogsprogrammet är okänt för den breda publiken, men att de flesta har hört talas om det nationella skogsprogrammet. En annan lärdom från mässan var att det finns en stor skepticism till EU, vilket leder till en misstro till skogsprogrammet och annat som kommer från myndigheter. Det är därför viktigt att poängtera att programmet är ett resultat av en bred samverkan med många aktörer i länet. Gävleborgs skogsprogram fokuserar dessutom på åtgärder och insatser som faktiskt kan genomföras på ett regionalt plan, samtidigt måste det ske en bevakning av vad som händer nationellt och internationellt.

GODA EXEMPEL

Det har snart gått ett år sedan Gävleborgs prioriterade områden formulerades, och nära tre år sedan det nationella programmet antogs. Under tiden som gått har mycket hänt inom ramen för skogsprogrammet. För att nämna ett exempel har kvalitetsverkets värde och potential lyfts i regionen. Det har skett dels av engagerade personer inom branschen, dels har projektet VoxWood initierats av biosfärområdet Voxnadal, där kvalitetsvirke och dess produktion ska beaktas och utvecklas.

DALARNAS SKOGSPROGRAM

Dalarnas skogsprogram lanserades under försommaren 2021. Det fortsatta arbetet organiseras via en styrgrupp med representanter från 9 olika myndigheter, företag och organisationer, där Skogsstyrelsens distriktschef är ordförande. De har det övergripande ansvaret för programmet och mandat att fatta beslut om dess inriktning och verksamhet. Den stora och breda dialogen sker i referensgruppen, där deltagare och antal varierar. För närvarande deltar ett drygt 20-tal olika myndigheter, företag och organisationer i referensgruppen och det finns utrymme för fler att delta om intresse finns.

En första handlingsplan har tagits fram som avgränsats till 5 olika projekt.

1. Bevakning och analys av framtida politik och framtida användning av skogen
2. Jämställdhet och inkludering
3. Utbildning för mer varierade skogar, med ökad produktion och ökad lönsamhet i skogsbruket
4. Samverkan för kompetensförsörjning
5. Skogsägare med fokus på naturvård, konkreta åtgärder i brukad skog

ARBETSGRUPPER

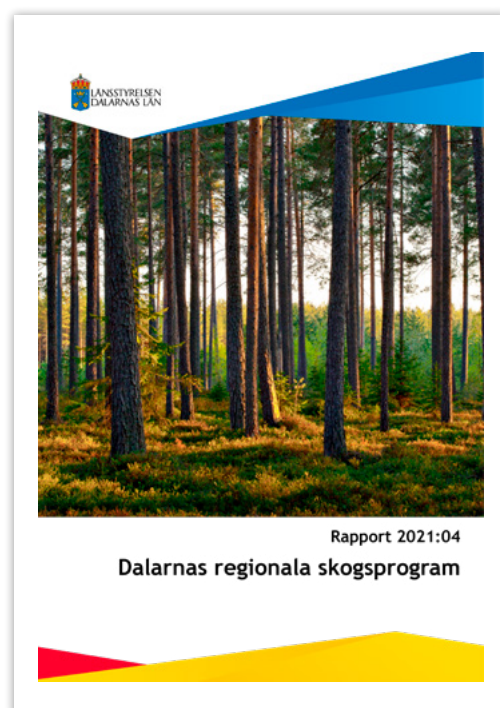
Just nu formas arbetsgrupper som under hösten 2021 och vintern 2022 ska förbereda aktiviteter och åtgärder som ska utföras inom respektive ämnesområde. Många saker som rör skogsprogrammet utveckling och verksamhet är i nuläget osäkra.

-Under nästa år hoppas vi ha en bättre bild av vad som gäller från år 2023 och framåt, så att vi då kan sätta upp nya mål att sträva mot.

Kontakta oss om ni vill veta mer!

Gävleborg
Martin Persson
martin.x.persson@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 14 08

Dalarna
Martin Persson
martin.persson@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 04 44

De satsar på äppelo

På gården i Arbrå pågår ett spännande arbete med att anlägga en äppelodling. Under våren har det planterats 300 äppelträd på marken.

Sareidah Hildebrand och Joakim Lundström har efter flera års resande och turnerande med den egna duon och olika orkestrar sadlat om. De sökte efter en fast punkt i livet och började se sig om efter en gård där deras stora odlingsintresse kunde utvecklas. När Lillbros gård 2018 var till salu köpte de gården och tillhörande 31 ha åkermark. När så pandemin slog till under våren 2020 och många musikevenemang ställdes in, började de på allvar planera för att anlägga en egen äppelodling.

Hösten 2020 deltog de i ekologisk fruktodling och mustning, kurser som länsstyrelserna i Gävleborg, Dalarna och Stockholm arrangerade tillsammans med föreningen Sörmlandsäpplen. Kurserna och kontakten med föreningen Sörmlandsäpplen var avgörande för att Sareidah och Joakim skulle våga satsa helt på sin äppelodling.

EN MÅNGFALD AV PRODUKTER

Under 2021 planterades 300 träd i

Sareidah Hildebrand och Joakim Lundström.

intensivodling på 0,5 ha. Under kommande år ska 1 ha alléodling med äpplen planteras samt 0,5 ha skogsträdgård anläggas. Visionen är att gården ska bli ett besöksmål där det finns djur, grönsaksodlingar, fruktodling, skogsträdgård och förädling. Fokus ska vara på äppelodlingen och mustning. Ett mindre musterier finns redan och förädlingen ska utvecklas där även mos, cider och vinäger kommer att produceras. Försäljning av grönsaker, bär, frukt och förädlade produkter ska ske på gården direkt till konsument och restauranger. Under

2023 kommer gården bli certifierad för ekologisk produktion.

Att odla frukt är ett långsiktigt projekt som tar tid. Målet är att om 5 år ha full skörd i intensivodlingen och då också ha kommit så långt med produktutvecklingen att försäljning av förädlade produkter är möjlig.

SÅ HÄR GICK DET TILL

Träden köptes in redan på våren. Jorden förbereddes genom plöjning och harvningar. Runt odlingen restes ett viltstängsel. Stängsel är en nödvändighet när frukt ska odlas annars blir träden snabbt uppätta av älg, rådjur och hare. I en intensivodling krävs det droppbevattning som bör läggas ut direkt vid plantering. I Lillbros nyanlagda odling blev droppbevattningen fixad först i juli vilket orsakade mycket merarbete med slangvattning och träd som led av torka. Träden har nu återhämtat sig och bevattningen är ordnad, även till den mark där ytterligare träd ska planteras nästa år. En utmaning för odlingen är att det ofta blåser. För att motverka vinden planeras det att sätta upp vindnät, lähäckar och träd runt odlingen.

INTENSIVODLING

Normalt tar det tre år från beställning av träd till leverans men då paret blev erbjudna att köpa träd i våras som blivit över hos föreningen Sörmlandsäpplen, nappade de på erbjudandet. Träden

Sidoburen harv som körs vid träden för bekämpning av ogräs innan subklöver sås in.

odling

Foto: Torbjörn Träff

Amorosa som spindelträd med subklöver i raden och rödklöver mellan raderna.

kommer från plantskolorna Carolus i Belgien och Verbeek i Holland. I intensivodlingen används svagväxande äppelträd vilket betyder att grundstammen som ädelsorten ympas på ger ett träd som bara blir 2–2,5 meter högt. Grundstammen som används är B9 och sorterna som planterats är Katja och Amorosa. Nästa år ska intensivodlingen utökas med Folke och Rubinola. Ogräset hanteras genom att harvning görs i trädraden på våren sedan sås subklöver

in som motverkar ogräset. Mellan raderna odlas rödklöver som slås någon gång per säsong. Harvningen i raden klaras genom att en liten harv monteras på sidan av en traktor som sedan körs bredvid raden. Ett hot mot odlingen är sork som kan gnaga på trädens bark och rötter så träden dör. Risken för sork minskar genom harvningen. Utöver harvningen så röjs gräs på sommaren och snö på vintern vid staketet. Första skörden beräknas bli nästa år och då kommer träden att ge ca 20% av maximal skörd.

ALLÉODLING

Alléodling betyder att kraftigväxande äppelträd sätts i rader med 6 meters avstånd mellan träden och ett radavstånd på 12 meter. Det liknar äldre tiders äppelodling med stora kronträd som planteras glest. Träden har lång livslängd då träden odlas mer extensivt och inte drivs så hårt till skillnad mot träd i intensivodling som bara orkar bära frukt i cirka 15 år. Träden som ska stå i alléodlingen ympar Joakim på kraftigväxande grundstammar som Antonovka och sorterna som ympas in är lokala sorter men också härdiga sorter från Kanada, Ryssland och Finland. Totalt har Joakim ympat 430 träd med ca 70 sorter exempelvis Cox Orange, Oranie och Ellis bitter. Syftet är att ha många

sorter som kan ge spännande must men även bra cider.

ERFARENHETER

Sareidahs och Joakims erfarenheter är att under uppbyggnadsskedet bör man ha ett annat jobb som går att kombinera med odlingen, eftersom det tar tid innan man kan ta ut en inkomst. Det är viktigt att alla förberedelser som uppsättning av staket, bevattning, gödsling och bekämpning av ogräs är färdiga när träden ska planteras. Äppelträd är för dyrbara för att inte ha allra bästa förutsättningar för en bra utveckling. Så här långt har paret bara positiva erfarenheter från sin start av fruktodling.

-Alla blir glada av äpplen, säger Sareidah och Joakim. Snart kanske de har kollegor i Hälsingland, Gästrikland och Dalarna?

Föreningen Sörmlandsäpplen är en ideell förening som startades 2014 i Sörmland med syfte att främja odling och förädling av frukt. Läs mer om Sörmlandsäpplen www.sormlandsappelen.se

Dalarna
Kristina Homman
kristina.homman@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 02 45

Gävleborg
Torbjörn Träff
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 14 17

Sök pengar och förverkliga idéer! Tillsammans kan vi minska samhällets påverkan på klimatet.

Har du en idé om en fysisk investering för att minska samhällets klimatpåverkan? Då kan du söka pengar från Klimatklivet. Genom smarta, innovativa lösningar kan vi minska utsläppen av växthusgaser och gå mot ett mer klimatsmart samhälle samtidigt som du ofta även sparar pengar på dessa "gröna" lösningar. Många energikonverteringar inom lantbruket har fått stöd från Klimatklivet då lantbruk är ett prioriterat område.

**Det är en ansökningsomgång kvar 2021, 8-18 november.
Nya ansökningsomgångar kommer 2022.**

Mer information hittar du på www.naturvardsverket.se/klimat
Ansökan görs i e-tjänst på länsstyrelsens hemsida.
Varmt välkommen att höra av dig till oss på länsstyrelsen för vägledning!

Gävleborg
Åsa Eklund Öberg
asa.eklundoberg@lansstyrelsen.se
010-225 12 97

Dalarna
Annika Varghans
annika.varghans@lansstyrelsen.se
010-225 04 80

Utbetalningar av jordbrukarstöd 2021

Den 22 oktober kommer de första utbetalningarna av 2021 års jordbrukarstöd att börja betalas ut.

I årets delutbetalning kommer 85% av det ansökta stödbeloppet att betalas ut. De stöd som delutbetalas är vissa miljöersättningar, ersättningen för ekologisk produktion, omställning till ekologisk produktion och kompensationsstödet. Under vintern fortsätter också arbetet med att betala ut resterande pengar för stödår 2015–2020.

DE NATIONELLA STÖDEN BÖRJAR BETALAS UT 26 NOVEMBER

Slututbetalning av gårdsstödet påbörjas den 3 december. Detta gäller också för förgröningsstöd, nötkreaturstöd och stöd till unga jordbrukare. För dessa stöd betalas hela det fastställda beloppet ut. I början av december är det möjligt för länsstyrelsen att påbörja slututbetalningar av tidigare delutbetalda ersättningar för stödåret 2021. För att en slututbetalning ska kunna ske måste det femåriga åtagandet, samt eventuell förlängning av åtagande 2021 vara beslutat. Länsstyrelsen eftersträvar att dessa slututbetalningar sker i kronolo-

gisk ordning vilket medför att 2021 års slututbetalningar kan komma att dröja.

Utbetalning av ersättning för fäbodan, skötsel av våtmarker och dammar samt restaurering av betesmarker och slåtterängar påbörjas tidigast den 17 december. De datum som anges här ovan är när pengarna kommer att börja betalas ut. Det finns orsaker som gör att vissa utbetalningar kan komma att dröja till exempel att stora avvikelser konstaterats vid kontroll, mark ska övertas alternativt överlåtas eller att vi inte fått in de kompletterande uppgifter som vi efterfrågat. Om du vill veta mer om när pengarna kommer kan du läsa det i utbetalningsplanen som finns på Jordbruksverkets hemsida.

Ett normalår brukar delutbetalningarna av miljöersättningarna ligga på 75% av det totala beloppet men till följd av Covid-19 görs i år en delutbetalning på 85% av det totala beloppet.

HUR FINANSIERAS STÖDEN

Direktstöden såsom gårdsstöd, förgröningsstöd, stödet till unga jordbrukare och nötkreaturstödet finansieras helt av EU. Stöd för ekologiska produktionsformer, kompensationsstöd, samt miljöersättningar såsom stödet för betesmark och slåtterängar, skyddszoner och minskat kväveläckage finansieras delvis av EU och delvis av Sverige.

VARFÖR GÖRS DELUTBETALNINGAR PÅ VISSA STÖD MEN INTE ANDRA

De stöd som delutbetalas har åtaganden som kan ta längre tid att handlägga varav man valt att göra en delutbetalning på beloppet innan ärendet är helt färdigutrett. Man behåller då en del av summan tills ärendet är färdighanterat för att denna ska täcka upp eventuella förändringar som gjorts i åtagandet, till exempel till följd av att något block ritats ut eller underkänts vid kontroll. Det faktum att Sverige är delfinansiär av stödet öppnar även upp för möjligheten att ha en större påverkan på stödets hantering.

Många har i år valt att ansöka om en ett-årig förlängning av sitt åtagande i ekologisk produktion eller miljöersättningar till följd av att deras åtagandeperiod gått ut 2019 eller 2020. Dessa förlängningar ska dock inte hindra från att en delutbetalning betalas ut så länge inga större förändringar gjorts av åtagandet i samband med förlängningen.

Läs mer om jordbruksstödet hos www.jordbruksverket.se

Gävleborg
Pernilla Månsson
pernilla.mansson@lansstyrelsen.se
010-225 14 44

Dalarna
Emilia Olsson
emilia.olsson@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 02 46

Spannmålsåker.

Foto: Kristin Larsson

Jordförvärv i glesbygd

Den som inte själv bor i glesbygd måste ha tillstånd vid köp av jord och skog. Skälet är att sysselsättning för boende i glesbygd ska främjas. Det är ovanligt att glesbygdsbor anmäler behov av mer mark för sin sysselsättning.

JORDFÖRVÄRVLAGEN

Lagen finns till för att främja sysselsättning och bosättning i glesbygd och att bevara balansen i markägandet mellan fysiska och juridiska personer. Lagen syftar även till att skapa rationellare indelning av fastigheter där behovet är stort. Denna artikel handlar enbart om glesbygden.

Jordförvärvslagen blev efter ändringar 1991 ett regionalpolitiskt instrument där bosättning och sysselsättning i glesbygd skulle prioriteras. Efter kritik om att reglerna gynnade oseriösa former av skogsbruk ändrades lagen åter 2005 och bestämmelserna om förvärv i glesbygd skärptes.

Jord- och skogsbruk svarar för en stor del av sysselsättningsunderlaget i glesbygder. Även om lantbruk ofta måste

bedrivas i kombination med annan sysselsättning är det viktigt att ägande och arbetstillfällen i första hand förbehålls de ortsboende.

GLESBYGD

Glesbygd är stora sammanhängande områden med gles bebyggelse och långa avstånd till sysselsättning eller service. Regeringen har bestämt vilka kommuner eller delar av kommuner som skall vara glesbygd.

PRÖVNING AV FÖRVÄRV I GLESBYGD

Utgångspunkten är att den som bor eller har för avsikt att bo i det glesbygdsområdet där fastigheten är belägen är prioriterad förvärvare. Om en utomstående förvärvare inte bosätter sig på fastigheten eller visar att förvärvet kommer att gynna sysselsättningen görs en utredning. Om fastigheten anses behövas för att främja sysselsättningen på orten får ansökan avslås. Ett avslag förutsätter dock att någon annan i området kan bedömas få en direkt och påvisbar effekt på sin sysselsättning.

Idag sker i princip alla överlåtelser av lantbruksegendomar på en öppen marknad. Det betyder att länsstyrelsen sällan aktivt letar efter markägare som kan ha behov av mer mark för sin sysselsättning. I stället måste de boende på orten själva ta initiativet att kontakta länsstyrelsen och meddela intresse. Länsstyrelsen måste inför ett avslagsbeslut kunna peka ut en eller flera personer som har både behov av egendomen och intresse av förvärv.

Blir ett köp ogiltigt till följd av att förvärvstillstånd vägras enligt 7 §, är staten skyldig att lösa in egendomen till det pris som har avtalats, om säljaren begär det. Därefter kan länsstyrelsen sälja fastigheten vidare till en ortsbo som behöver den för sin verksamhet. Att lösa in mark dyrt och sälja billigare till lokal intressent fungerar sällan, staten ska inte styra marknadspriset.

FÅ SOM UTNYTTJAR MÖJLIGHETEN

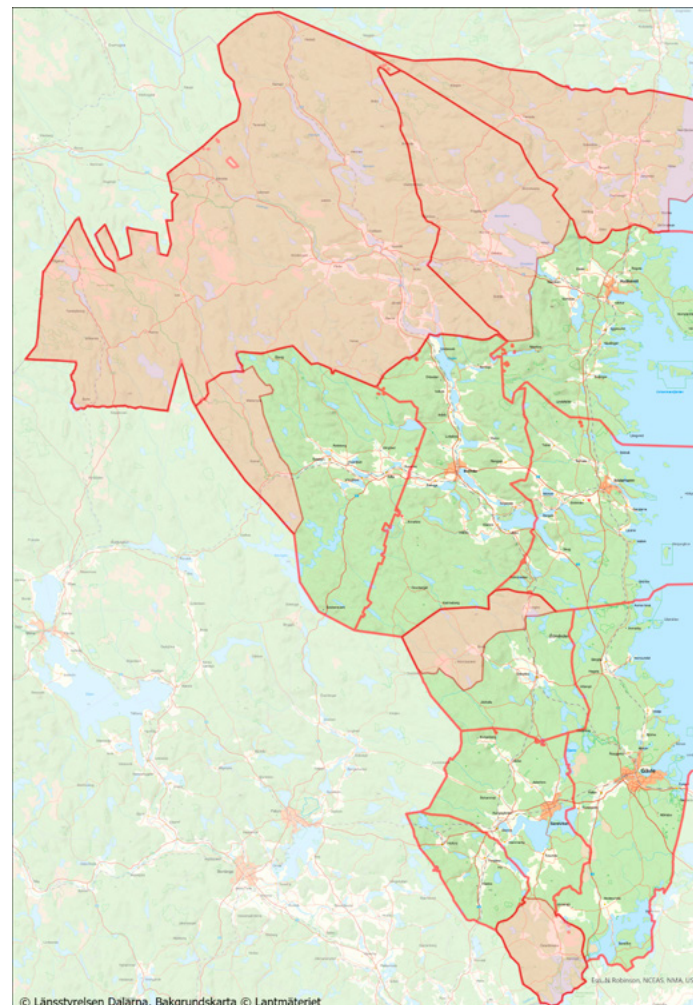
-Som handläggare av jordförvärvsärenden har det förvånat mig att glesbygdsföretagare så sällan utnyttjar denna möjlighet till ökad sysselsättning. Kanske känner man inte till regelverket och möjligheterna. Kanske är tillgången på mark tillräcklig utan att behöva kriga med kapitalstarka och utifrån kommande köpare. I Gävleborg handläggs drygt 100 jordförvärvsärenden i glesbygd per år, i Dalarna ca 120 ärenden, säger Mikael Dahlbom, Länsstyrelsen Gävleborg.

På våra hemsidor hittar du mer information om jordförvärv och glesbygdsområden.

Gävleborg
Mikael Dahlbom
mikael.dahlbom@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 14 25

Dalarna
Håkan Mowitz
hakan.mowitz@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 02 53

GLESBYGD SOMRÅDEN:	
Kommun	Socken
Gävleborgs län	
Ockelbo	Före detta Åmot, Lingbo församling
Ovanåker	Voxna
Nordanstig	Samtliga
Ljusdal	Samtliga
Sandviken	Österfärnebo
Hudiksvall	Delsbo, Bjuråker, Norrbo
Dalarnas län	
Vansbro	Samtliga
Malung-Sälen	Samtliga
Gagnef	Floda
Rättvik	Bingsjö, Dådran, Boda, Öre
Orsa	Orsa
Älvdalen	Samtliga
Mora	Våmhus, Venjan
Falun	Enviken, Svartnäs
Avesta	By Kommun
Ludvika	Grangärde, Säfsnäs

Karta över glesbygdsområden i Gävleborg.

Fältvandring bland kulturspannmål och kulturarv

Ollasgården tornar upp sig intill Dalälven i Bälinge. Där har den sett dagar komma och gå sedan 1600-talet. Entusiasten Sven-Erik Eriksson är nionde generationen att förvalta gården. En dag i augusti bjöd han in till visning av gården med fältvandring bland kulturspannmål och kulturarv.

Intresset för kulturspannmål växer i Dalarna och det var många entusiaster och andra intresserade som tagit sig till Bälinge, Folkärna för att ta del av dagens program. På plats fanns också en expert inom kulturspannmål, Hans Larsson från föreningen Allkorn.

EN SKATTGÖMMA PÅ LOGEN

På en av logarna hade Sven-Eriks föregångare hängt upp några jutesäckar på ett rep för att undfly rättorna. Ingen vet riktigt när säckarna hängdes upp, men jordbruket upphörde på gården 1974, så de har åtminstone hängt där sedan dess.

En dag upptäckte Sven-Erik att repet brustit och säckarna hamnat på golvet i ladan. När han kikade närmare visade

Foto: Magnus Pamp

Sven-Erik Eriksson med speltvete.

det sig att några spannmålskärnor lirkat sig fast i väven på jutesäckarna. Hans nyfikenhet fick honom att testa att sätta ner dem i jorden för att se om de skulle gro. De hade fortfarande livskraft. Året därpå växte 10-talet plantor upp, av vad som visade sig vara speltvete. Under ett par års tid har han sedan arbetat vidare med att föröka sorten som fått namnet Folkärna speltvete efter platsen där det hittades. På fältvandringen kunde skådas ett fält med mognande spannmål av just den här sorten. En skatt från en svunnen tid som nu stod i full axgång.

NYA TIDER MED GAMLA SORTER

Inför ett föränderligt klimat, ställs nya krav på odling och livsmedelsproduk-

tion. För att kunna producera och försörja oss med livsmedel krävs det att vi värnar våra jordar, ser över vilka sorter vi odlar och hur vi bedriver jordbruket. Kultursorterna av spannmål visar sig i flera studier ha ett högre näringsinnehåll av både protein och mineraler jämfört med nyare typer. De har också ett annat växtsätt där de långa stråna bland annat gör att axen kommer längre från marken och där med mindre utsatta för bland annat mögelangrepp. Deras rotsystem blir också djupare och de sägs därför få bättre möjlighet att plocka upp mineraler och andra spårämnen som bidrar till spannmålets näringsinnehåll. Mjölet får unika bakegenskaper bland annat tack vare en annan struktur på

Foto: Sarah Lagerberg

Hans Larsson från föreningen Allkorn berättar om kulturspannmål.

glutenet. Glutenet testas genom ett så kallat sträck-test där mätningar görs på hur länge glutentrådarna kan sträckas innan de brister. Vid dessa test har det visats sig att lantsorters gluten brister inom några få sekunder medan vissa av de moderna sorterna kan sträckas i flera minuter innan glutentrådarna brister.

EN HELT UNIK ODLING

På Ollasgården finns en demonstrationsodling med flera olika spannmålssorter. Ett fält med Folkärna speltvete, ett med Fulltofta råg samt 20-talet parceller med olika varianter av Lantvete Dalarna. Dalavetet odlades rikligt i södra Dalarna kring 1920-talet och blev, i och med att det mognar relativt tidigt på säsongen, använt i växtförädlingen och lade grunden för de tidiga sorterna av dagens vårveten. Efter det har de ursprungliga sorterna minskat i omfattning, spridits och blivit väldigt olika i sina utföranden.

Hans Larsson från föreningen Allkorn höll föredrag längs med vandringen mellan de olika spannmålen. Han berättade om kulturspannmålens unika egenskaper, historien bakom och diskuterade konkreta tips och råd med odlarna.

–Det här är helt unikt att samla ihop så här många typer av Dalavete på en plats. Det har aldrig gjorts förut.

Tanken nu är att tröska och analysera utfallet och sedan dra slutsatser kring testodlingen. Förhoppningen är att fortsätta med arbetet kring Dalavetesorterna. Sven-Erik för bland annat dialog med LRF för att hitta nya möjliga samarbeten.

KULTURARV

På gården bevaras även andra kulturarv för framtiden. En smedja har renoverats och åter tagits i bruk. Under fältvandringen demonstrerades tillverkning av haspar och gångjärn. Gården har också en fungerande bagarstuga och en rökbastu som renoverats med varsam hand enligt dåtidens byggnadsteknik. Intill gården har en våtmark anlagts längs med Dalälvens kant. Här trivs både djur och människor. Sven-Erik värnar om att kunna göra detta kulturarv tillgängligt för allmänheten. En kulturskatt för nutid och framtid.

Dalarna
Ann Eriksson
Ann.w.eriksson@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 00 00

Sarah Lagerberg
sarah.lagerberg@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 02 42

Årets ängsbrukare i Dalarna 2021

Den 5 juli delade landshövding Ylva Thörn ut priset till årets ängsbrukare i Dalarna 2021. Priset gick till Sören Eriksson i Östanbjörka utanför Grangärde, som även sköter ängarna kring fäbodstället Storfallsberg.

Slätterängarna är en del av vårt kulturarv. De hör till de mest attraktiva markerna och har därmed ett stort biologiskt värde. Om man inte slår ängen och för bort höet varje sommar så konkurreras de känsliga ängsblommorna ut och så småningom växer ängen igen.

Landshövdingen betonade pristagarens viktiga roll i att förvalta det biologiska kulturarvet som ängarna utgör och det värdefulla i att Sören fört traditionen från sina mor- och farföräldrar vidare till sina barn och barnbarn.

Sören Eriksson, som blev överraskad men glad över att få priset, uttryckte att det var roligt att någon bryr sig om och uppmärksammar det han brinner för; att vårda markerna i byn och uppe i fäboden.

JURYNs MOTIVERING

Sören Eriksson har oavbrutet skött markerna vid gården i Östanbjörka och

ängarna kring fäbodstället Storfallsberg, liksom hans föräldrar gjort före honom. Förutom att sprida kunskapen vidare till sina barn och barnbarn har han även via kurser i slätter- och hässjekonsten låtit handlaget hitta nya händer som kan förvalta våra värdefulla ängar även i framtiden.

Dalarna
Sarah Lagerberg
Sarah.lagerberg@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 02 42

Foto: Märta Ohlsson

Sören Eriksson, Årets ängsbrukare i Dalarna 2021.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Viktigt för dig som använder eller köper halm

Under de senaste åren har problem förekommit med rester av pyralider som påverkat odlingar av trädgårdsrödor. Rester av de aktiva ämnena har förekommit i halm, jord och organiska gödselmedel som används i trädgårdar eller växthus. Det är viktigt att minimera riskerna att få skador på efterföljande grödor eller kulturer som kommer i kontakt med halm eller gödsel behandlade med produkter som innehåller pyralider.

Läs vidare på Jordbruksverket hemsida, Ogräsbrev nr 9: Hantera halm från spannmål behandlad med aminopyralid och klopypalid rätt.

Gävleborg
Mats Selin
mats.selin@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 14 32

Dalarna
Kristina Homman
kristina.homman@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 02 45

Greppa för dig med mjölk- eller köttproduktion

Genom Greppa Näringen kan du få rådgivning inom flera områden, här kommer några exempel.

Grovfoderodling

Vill du diskutera målsättning gällande kvalitet på grovfoder, skötsel-system, brytningstidpunkt för vallarna, gödslingsplan och konserveringstidpunkt? Då kan den här rådgivningen passa dig.

Kontroll av foderstater

Passa på och låt en rådgivare gå igenom din foderstat och komma med förbättringsåtgärder. Går det att minska överutfodring av kväve och fosfor utan att försämra lönsamheten?

- För dig med mjölkproduktion tittar man på råproteinhalt och fosforinnehåll.
- För dig som producerar nötkött diskuteras foderstaten utifrån inkalvningsålder, rekryteringsprocent, vågningar och slaktdata.

Stallmiljö och yttre miljö

Har du koll på miljön i stallbyggnader gällande temperatur, relativ fuktighet, värmebalans, ventilation och luftens ammoniakhalt? Få hjälp av en rådgivare för att hitta förbättrande åtgärder som är lönsamma för just ditt företag.

Byggplanering

Det är när nyinvesteringar i teknik och logistik är på gång som det går att göra klimatsmarta val som håller både för miljön, djuren och plånboken på sikt. Ta därför chansen att få diskutera din planerade om- eller nybyggnad med en rådgivare.

Klimatkollen

Få bättre koll på jordbrukets förluster av växthusgaser. Genom Klimatkollen gör du tillsammans med en rådgivare en beräkning av växthusgasutsläppen på din gård.

Energikollen

Genom att se över energianvändningen på din gård kan du spara både energi och pengar. För 10% av kostnaden kan du få hjälp av en rådgivare att gå igenom energianvändningen i din produktion och få förslag på åtgärder.

Begränsat antal rådgivningar

Länsstyrelsen erbjuder ett begränsat antal rådgivningar inom Greppa Näringen så passa på att kontakta en rådgivare. Du hittar vilka rådgivningsföretag som utför de olika rådgivningarna på Greppa Näringens hemsida. <https://greppa.nu/ditt-lan>, välj ditt län och gå till "Hitta rådgivningsföretag". Rådgivningen vänder sig i första hand till företag med över 50 ha åkermark och/eller 25 djurenheter.

Gävleborg

Torbjörn Träff
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 14 17

Dalarna

Kristina Homman
kristina.homman@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 02 45

Spannmålsodling i Gävleborg

Spannmål är en viktig gröda i vårt län, men den ekonomiska vinsten varierar. Hur kan vi öka spannmålsodlingarnas lönsamhet? Vi behöver dessutom anpassa oss efter ett förändrat klimat som i framtiden ger längre växtsäsong och möjlighet till nya grödor och sorter. Att det blir torka under vissa perioder och stora nederbörds-mängder under andra perioder kommer dessutom att ställa större krav på fungerande dräneringar i vår åkermark.

Vi kommer att ha några spannmålsträffar om detta under senhösten och vintern. Under träffarna kommer nedanstående områden att diskuteras:

- Avsättning av grödor. Vilka nya och gamla grödor är aktuella?
- Planera din odling - markkartering visar vägen för gödsling och grödval.

- Dränering och underhåll av diken.

- Hur tar vi bäst reda på skörden? Olika torknings- och lagringsalternativ diskuteras.

Träffarna vänder sig till både ekologiska och konventionella odlare. Mer information kommer när vi vet om det går att ha träffarna fysiskt eller om det blir webbkurser. Aktiviteten är kostnadsfri och genomförs inom Landsbygdsprogrammet som finansieras av EU och svenska staten.

Gävleborg

Torbjörn Träff
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 17 14

Rådgivning inom ekologisk produktion

Funderar du på att starta upp eller lägga om till ekologisk produktion? Då kan du få hjälp genom kostnadsfri enskild gårdsrådgivning. Du förbinder dig inte till att lägga om till ekologisk produktion genom rådgivningen utan det är en möjlighet att belysa gårdens förutsättningar för ekologisk produktion.

Om du redan är etablerad ekologisk producent eller under omläggning kan du få hjälp att lösa specifika problem i din ekologiska produktion.

Rådgivning finns för produktionsinriktningarna:

- Mjölk- och köttproduktion
- Får- och getproduktion
- Växtodling inklusive potatis
- Ekonomi
- Trädgårdsproduktion

Är du intresserad och vill ha kontakt med en rådgivare? Ring eller skriv till oss:

Gävleborg

Torbjörn Träff
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 14 17

Dalarna

Kristina Homman
kristina.homman@lansstyrelsen.se
Telefon 010-225 02 45

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden